DOSYA: İNSANA YAKIŞIR ÇALIŞMA İÇİN KÜRESEL EYLEM GÜNÜ

Hazırlayan: **Dış İlişkiler Servisi**

SUNUŞ

Küresel sendikaların İnsana Yakışır Çalışma İçin Küresel Eylem Günü olarak belirlediği 7 Ekim'de iki yıldır dünyanın bütün ülkelerinde sendikal etkinlikler ve eylemler düzenleniyor. Dünya sendikal hareketi uluslarötesi şirketlere karşı yürüttüğü mücadelenin gündeminde hayati bir yer tutan "insana yakışır çalışma" talebini bu vesileyle bir kez daha öne çıkarıyor. Sendikal hareket, küresel ve ulusal düzeyde, bu talep çevresinde harekete geçiyor, eylemler düzenliyor, işyerlerinde bildiriler dağıtıyor, basın toplantılarıyla mücadele gündemini kamuoyuna bir kez daha duyuruyor.

Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu, OECD Sendikal Danışma Kurulu ve işkolu esasına göre faaliyet gösteren -*ve ICEM'in de içinde yer aldığı*- küresel federasyonlardan oluşan Küresel Sendikalar Konseyi'nin kararıyla geçen 7 Ekim'de dünyanın her yanında etkinlikler düzenlendi.

Dünya örgütümüz ICEM, 7 Ekim'de özellikle "Türkiye ve Tayland'da güvencesiz istihdam ve taşeron işçiliği" konusunu ele aldı. Hazırlanan program uyarınca, küresel sendikal örgütlerin temsilcileri 2 Ekim'de İstanbul'da ortak bir basın toplantısı düzenlediler. Bu çerçevede İstanbul'da başlatılan etkinlikler Tayland'da devam etti. Dünyanın bütün kıtalarında sendikalar bu eylem gününe aktif olarak katıldılar.

Bu nedenle, dosya konusu olarak İnsana Yakışır Çalışma İçin Küresel Eylem Günü'nü seçtik.

Kapitalizm küreselleştikçe işçi sınıfının sendikal hareketi de küresel örgütlenme ve mücadele yöntemleri geliştiriyor. İşçi sınıfının uluslararası dayanışma ruhu uluslarötesi şirketler karşısında ete ve kemiğe bürünüyor.

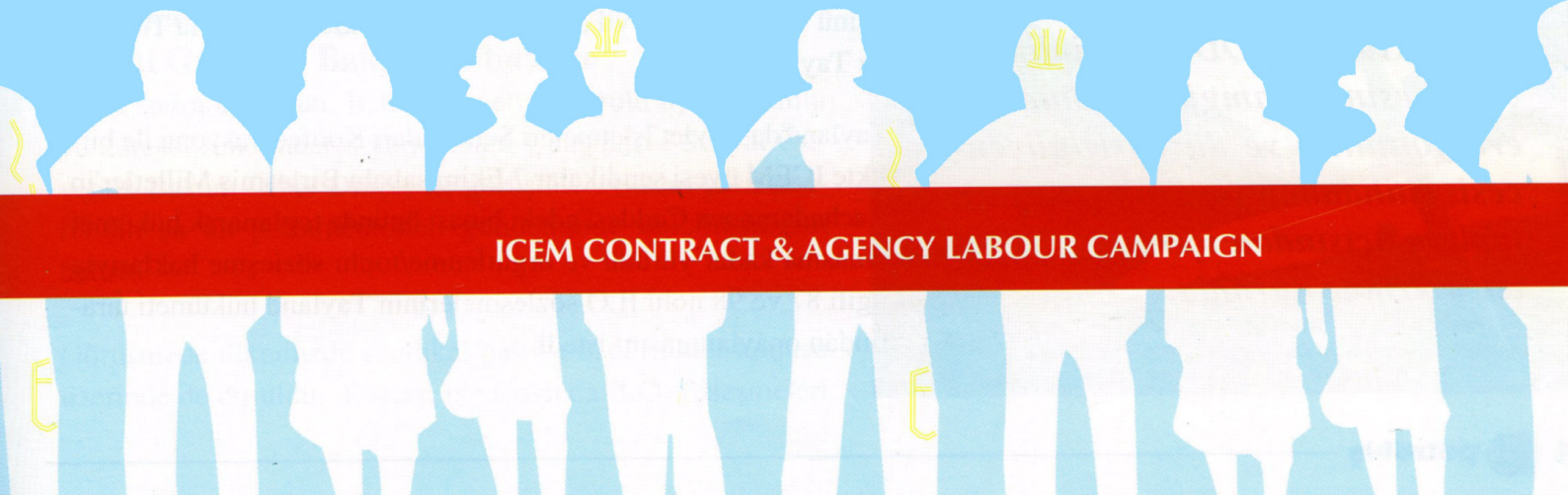

ICEM'İN KÜRESEL EYLEM GÜNÜ ETKİNLİKLERİ İSTANBUL'DA BAŞLADI BANGKOK'TA SÜRDÜ

ICEM, Küresel Eylem Günü vesilesiyle bu yıl düzenlenen etkinliklerin odağına Türkiye ve Tayland'ı aldı. Küresel sendikaların İnsana Yakışır Çalışma İçin Küresel Eylem Günü (WDDW) etkinlikleri çerçevesinde tamgün istihdamın erozyonunun ve düzensiz/güvencesiz istihdamın yaygınlaşmasının toplum açısından içerdiği tehlikeler üzerinde duruldu.

Küresel sendikaların İnsana Yakışır Çalışma İçin Küresel Eylem Günü (WDDW) etkinlikleri geçtiğimiz 1 Ekim'de Türkiye'de yapıldı. Etkinlikler çerçevesinde tamgün istihdamın erozyonunun ve düzensiz/güvencesiz istihdamın yaygınlaşmasının toplum açısından içerdiği tehlikeler üzerinde duruldu. ICEM, Küresel Eylem Günü vesilesiyle bu yıl düzenlenen etkinliklerin odağına Türkiye ve Tayland'ı aldı.

Tayland'da Devlet İşletmeleri Sendikaları Konfederasyonu ile birlikte ICEM üyesi sendikalar 7 Ekim sabahı Birleşmiş Milletler'in Rachadamnoen Caddesi'ndeki binası önünde toplanarak hükümet binasına kadar yürüdü ve örgütlenme/toplu sözleşme haklarıyla ilgili 87 ve 98 nolu ILO sözleşmelerinin Tayland hükümeti tarafından onaylanmasını istedi.

Binlerce kişinin katıldığı yürüyüş ve mitingi Tayland Sendikal Dayanışma Komitesi ile birlikte kimya, petrol, kâğıt, otomotiv, elektronik, tekstil ve gıda işçilerini temsil eden sendikalar destekliyordu.

Türkiye'de konferans

Türkiye'de ise 1 Ekim günü önde gelen küresel sendikaların liderleri, ülkemizde özel istihdam bürolarının yaygınlaştırılmasını öngören yasanın çıkarılmasını önlemek için dayanışmalarını dile getirmek üzere Türkiye'deki konfederasyon yöneticileriyle İstanbul'da bir araya geldiler. Bilindiği gibi, geçen Haziran ayında parlamento bu konuyu düzenleyen bir yasayı Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün onayına sunmuştu.

Cumhurbaşkanı Gül'ün veto ettiği yasa tasarısı, şirketlere geçici işçi kiralayacak gerçek veya tüzel kişi simsarların kolayca faaliyet göstermesine büyük olanaklar sağlıyordu.

ICEM Genel Sekreteri Manfred Warda, Uluslararası Tekstil İşçileri Federasyonu (ITGLWU) Genel Sekreteri Neil Kearney, Uluslararası Metal İşçileri Federasyonu (IMF) Genel Sekreteri Jyrki Raina ve ICEM Kimya ve Lastik Sorumlusu Kemal Özkan ile Türkiye'deki sendikaların başkanları ve Türk-İş Genel Başkanı Mustafa Kumlu yasa tasarısının hükümet tarafından tekrar gündeme getirilmesi olasılığına karşı neler yapılabileceğini görüşmek üzere bir araya geldiler.

Sendika liderleri Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı ile birlikte

Daha sonra aynı gün, ICEM Yönetim Kurulu üyesi Kumlu ve küresel sendikaların yöneticileri Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Ömer Dinçer ile görüştüler. Bakan yasa tasarısının şu an parlamentonun gündeminde bulunmadığını belirtti.

Görüşmede ülkemizde sendikal hak ve özgürlükler konusu üzerinde de duruldu. Dinçer, iş yasasında ILO sözleşmeleri ve AB normları doğrultusunda değişiklikler yapmak için küresel sendikal hareketle işbirliği yapmaya bakanlığının hazır olduğunu söyledi. Küresel sendikaların yöneticileri 1 Ekim günü Hak-İş başkanı Salim Uslu ve DİSK başkanı Süleyman Çelebi ile de ayrı ayrı görüştüler.

2 Ekim İstanbul'daki basın toplantısı

2 Ekim'de ise Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu (ITUC) Genel Sekreteri Guy Ryder'ın da katılmasıyla, Warda, Kearney, Raina ve Türkiye'deki dört ulusal sendikal merkezin (konfederasyonun) başkanları ortak bir basın toplantısı düzenlediler. Toplantıya Türkiye'den 60 sendikanın yönetici ve temsilcileri ile medya mensupları katıldılar.

Basın toplantısında da düzenli ve tamgün istihdamın tasfiyesi ve yerini geçici işçiliğin ve taşeron işçiliğinin alması sürecinin işçilerin yaşam standartları açısından yarattığı tehdit üzerinde duruldu.

7 Ekim'den itibaren iki gün boyunca DİSK örgütlü olduğu bütün işyerlerinde ITUC'un konuyla ilgili bildirisini dağıttı. Türk-İş ise Ankara'da Gazi Üniversitesi'nde insana yakışır çalışma konulu uluslararası bir sempozyum düzenledi. Sempozyuma Küresel Sendikalar Konseyi'nin temsilcileri de katıldılar.

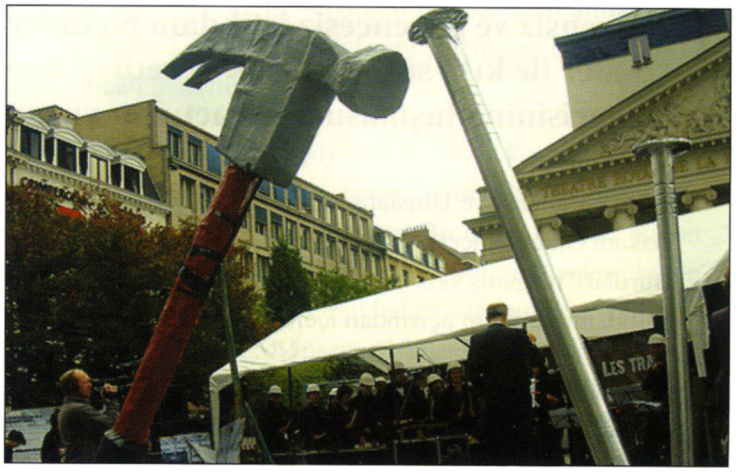

Düzensiz ve güvencesiz istihdam biçimi iki işçi kategorisi oluşturuyor

Küresel sendikaların temsilcileri Çalışma Bakanı Ömer Dinçer ile yaptıkları görüşmede, düzensiz ve güvencesiz istihdam biçimlerinin hızla yaygınlaşmasının, nispi güvenceye sahip işçiler ile kısa süreli, düşük ücretli ve her tür güvenceden yoksun işçiler şeklinde iki işçi kategorisinin oluşmasına yol açtığını vurguladılar.

Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu yetkililerinin hükümetle görüşmesinden dört gün önce Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Ömer Dinçer'le görüşen küresel sendikaların yöneticileri, geçici işçilerin işletmelerde istihdamı konusunda "Özel İstihdam Büroları"na geniş yetkiler veren tasarıyı Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün veto etmesini desteklediklerini belirterek güvencesiz istihdamın toplum açısından içerdiği tehlikelere dikkat çektiler.

Küresel sendikaların temsilcileri Çalışma Bakanı ile yaptıkları görüşmede, düzensiz ve güvencesiz istihdam biçimlerinin hızla yaygınlaşmasının, nispi güvenceye sahip işçiler ile kısa süreli, düşük ücretli ve her tür güvenceden yoksun işçiler şeklinde iki işçi kategorisinin oluşmasına yol açtığını vurguladılar.

Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu'nun (ITUC), Uluslararası Kimya, Enerji Maden ve Genel İşçi Sendikaları Federasyonu'nun (ICEM), Uluslararası Tekstil, Giyim ve Deri İşçileri Federasyonu'nun (ITGLWF) ve Uluslararası Metal İşçileri Federasyonu'nun (IMF) yöneticileri 2 Ekim 2009 günü İstanbul'da ortak bir basın toplantısı düzenlediler.

ICEM Genel Sekreteri Manfred Warda,"Düzenli istihdamdan işçi simsarları aracılığıyla istihdama doğru kayış, işçileri, onların ailelerini ve genel olarak toplumu derin bir şekilde sarsıyor. Genelde iş yasasının temelini oluşturan işçi-işveren ilişkisinin erozyona uğraması, işçi haklarının giderek daha fazla ihlal edilmesine yol açıyor" dedi.

ICEM direnecek

Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi uluslararası finans kurumlarının yönlendirdiği bu tür politika değişikliklerinin, işverenlerin toplu pazarlığı zayıflatmaya yönelik stratejilerini yansıttığını söyleyen Warda, "ICEM buna mümkün olan her şekil ve surette direnecektir" dedi.

ITUC Genel Sekreteri Guy Ryder, küresel sendikaların G-20 Zirvesi'ne ilettiği mesajı tekrarlayarak şöyle dedi: "Çalışmanın güvencesiz biçimlerinin yaygınlaşması ve işgücü piyasasının kuralsızlaşması, istihdam krizine çözüm değildir. Aslında, çalışan insanların onlarca yıldır süregelen güvencesizliği, resesyonun önemli bir faktörü olmuştur. Güvencesiz çalışmanın ve sağlıksız finans piyasalarının onlarca yıldır birlikte gelişmesi tesadüf değildir."

Ryder sözlerine şunları ekledi: "Önümüzdeki yol güvencesiz gelişmeye değil, sürdürülebilir gelişmeye dayanmalıdır. Sürdürülebilir bir ekonomide finans sektörü reel ekonominin hizmetindedir. Gezegenimize verilen zararı yeterli, istikrarlı ve güvenceli istihdam sağlayarak tersine çevirmek için, sosyal adalete ve çevresel sürdürülebilirliğe ihtiyacımız var."

ITGLWF Genel Sekreteri Neil Kearney, "Taşeron işçiliği ve geçici işçilik iş güvencesini tahrip ediyor, bütün diğer hakları yıkıma uğratıyor ve hem geçici işçilerin hem de onlarla birlikte çalışan sürekli işçilerin acımasızca sömürülmesini kolaylaştırıyor" dedi.

Kearney sözlerini şöyle sürdürdü: "Türkiye'de ITGLWF üyesi Teksif sendikası Edirne Giyim işvereniyle mücadeleye odaklanmış bulunuyor. Bu işyerinde taşeron modeli çerçevesinde düşük ücretle ve kötü koşullarda çalıştırılan işçiler, mevcut sürekli işgücünü azaltmak ve sonunda tasfiye etmek amacıyla kullanılmaktadır. Sendikanın kötüleşen çalışma koşullarına direnmesi, sendikalı işçilerin toplu olarak işten atılmasıyla sonuçlanmış bulunuyor."

Kearney devamla, "Türkiye'nin başka yerlerinde de ITGLWF üyesi sendikalar tekstil, giyim ve deri işverenleriyle mücadele içinde. Sektördeki işverenler sendikalaşmayı önlemek için taşeron işçiliği, kayıt dışı istihdam ve kısa süreli sözleşme dahil her türlü yöntemi kullanıyorlar. Bu saldırıya karşı işçilerin korunmasını sağlamak için hükümetin acilen harekete geçmesi gerekiyor" dedi.

IMF Genel Sekreteri Jyrki Raina ise şöyle dedi: "İşverenlerin istihdam büroları aracılığıyla işçi kiralama uygulamasına giderek daha fazla bel bağlaması sonucunda sürekli işler erozyona uğruyor. Bazı işletmelerde artık işgücünün yarısından fazlasının istihdam büroları tarafından sağlanan işçilerden oluştuğunu görüyoruz." Raina devamla şunları vurguladı: "Finans krizi güvencesiz işçilere bir darbe daha indirdi. Yüzbinlerce işçi daha baştan işini kaybetti. Çünkü işçileri tazminatsız ya da bildirimsiz işten atmak, işverenler için işgücünü azaltmanın ucuz ve kolay bir yoludur. Kriz istihdam üzerinde ağır ve kapsamlı bir etki yarattı. Burada Türkiye'de, Uluslararası Metal İşçileri Federasyonu'nun üyesi Birleşik Metal Sendikası, geçen yıl sendikalaşma hakkını kullandığı için Sinter Metal işvereninin işten attığı 350 işçinin mücadelesini destekliyor. Şirket işten atmaların kriz nedeniyle zorunlu olduğunu iddia ediyor. Ama kanıtlar gösteriyor ki bu iddia, sendikalı işçileri işten atmanın ve işçilerin işlerini koruma mücadelesini önlemenin mesnetsiz bir bahanesinden ibarettir."

Jyrki Raina açıklamasında şöyle dedi: "Kriz koşullarında sürdürülebilir bir toparlanma güvencesiz ve düşük standartlı istihdama dayanarak gerçekleştirilemez. Bu nedenledir ki bugün dünyanın dört bir yanında sendikalar ve onların üyeleri, bütün işçilere güvenceli istihdam ve eşit haklar sağlanması talebi çevresinde birleşiyor." ICEM, İnsana Yakışır Çalışma İçin Küresel Eylem Günü etkinlikleri çerçevesinde geçen yıl Türkiye ve Tayland'daki düzensiz istihdam ve taşeron uygulamaları üzerinde durdu.

ITUC* GENEL SEKRETERİ GUY RYDER:

İşgücü piyasasını IMF, DB ve OECD politikaları kuralsızlaştırdı

"Toparlanma"nın hedefi güvencesiz gelişme değil, sürdürülebilir gelişme olmalıdır. Bu ise reel ekonominin finans ekonomisinin gölgesinden kurtulduğu sürdürülebilir bir ekonomi, sosyal adalet anlamına gelen toplumsal sürdürülebilirlik ve gezegenimize verdiğimiz zararı (iyi, istikrarlı ve güvenceli istihdam sağlayacak şekilde) tersine çevirecek çevresel sürdürülebilirlik demektir."

"Küresel sendikaların temsilcilerinden oluşan bir heyet G-20 zirvesi için Pittsburgh'da bir toplantı yaptı. Toplantıda krizden etkilenen bankaları desteklemek üzere alınan ve işçilere yönelik ciddi tehditler içeren olağanüstü önlemlere karşı çıktık. Küresel sendikaların ortak açıklamasında şöyle dedik: "İstihdamın güvencesiz biçimlerinin genişlemesi ve işgücü piyasasının kuralsızlaşması istihdam krizine çare olamaz. Çalışan insanların onlarca yıldır süregelen güvencesizliği resesyonun ortaya çıkmasında önemli bir faktördür. Sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülkelerin karşı karşıya olduğu sorun, küreselleşmiş bir ekonomide işgücü piyasasının nasıl güvenceye kavuşturulacağıdır. İşgücü piyasasının esnekliği standart istihdam ilişkisinin yok edilmesiyle, işçilerin temel haklarının erozyona uğratılmasıyla ve işçilerin refahının aşağı çekilmesiyle sağlanmamalıdır."

Finans sisteminin kurtarılmaması gerektiğini söylemiyoruz. Krize neden olan sorumsuzluğun tekrarlanmamasını sağlayacak önlemlerin acilen alınması gerektiğini vurguluyoruz. Ne yazık ki işler yine "eskisi gibi" yürütülmeye başlıyor. Yeterli koruyucu önlem alınmamıştır. Kamu yararının küçümsendiği, varlıklarını vergi mükelleflerine borçlu olan bazı bankalarda bile, birçok tepe yöneticisine ve borsa profesyoneline savurganca ödenen maaş ve ikramiyelerden açıkça anlaşılıyor. Bu profesyonellerden "haklı bir nedenle" işine son verilenlere bile cömert "altın paraşütler" sunuldu. Peki ama, güvencesiz işlerde çalışanların, başkalarının kâr hırsının ve başarısızlıklarının masum kurbanlarının paraşütleri nerde?

İşgücü piyasasının esnekliği

Güvencesiz çalışmanın ve sağlıksız finans piyasalarının onlarca yıldır birlikte gelişmesi basit bir tesadüf değildir. Finansal kuralsızlaştırma ve "işgücü piyasası esnekliği"ne atfedilen her şey, hükümetlerin "bırakınız yapsınlar" tutumunu ve bizatihi piyasanın adalet değilse de refah sağlayabileceği kör inancını yansıtmaktadır. Politikaların başarısızlığının ve dizginsiz kâr hırsının faturası halka çıkarılmıştır. Girişimciliğin hasletleri arasında sayılan risk-

ler işçilerin sırtına yıkılmaktadır. ILO'nun ve OECD'nin belgelediği toplumsal eşitsizlikteki artış, riskin yükünün güçlülerden güçsüzlere kaydırılmasının sonucudur.

ITUC ve TUAC, Manfred Warda'nın başkanı olduğu Küresel Sendikalar Konseyi Çalışma İlişkileri Grubu'nda aktif olarak görev yapmaktadır. Bu grubun geniş gündemiyle ilgili çalışmalara katılıyoruz, ama özellikle iki alan üzerinde duruyoruz. Bu iki alan şudur: ILO'da istihdam ilişkisi üzerine yapılan çalışmayla ilgili hukuksal sorunlar ve özellikle Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası ve OECD tarafından oluşturulan politika çerçeveleri.

Üç kuruluşun politikaları

Son yıllardaki politika değişiklikleri göstermiştir ki işçilerin güvencesizliğindeki artış doğrudan bu üç kuruluşun önerdiği politikalardan ve IMF ya da Dünya Bankası'nın dayattığı kredi koşullarından kaynaklanmaktadır.

Bunun en iyi örneği, Dünya Bankası'nın şöhreti kötüye çıkmış "İş Yapma Kolaylığı" raporudur. İlerleme kaydettiğimizi düşünüyorduk. İstihdamın ya da sosyal güvencelerin tasfiyesi suretiyle işçilere karşı en acımasız önlemleri alan hükümetleri düzenli olarak "ödüllendiren" raporun istihdam bölümü, Dünya Bankası'nın kendi içinden de yükselen geniş eleştiri salvosu karşısında, değiştirilecekti. Nisan 2009'da, Banka, İş Yapma Kolaylığı işgücü piyasası esneklik göstergesinin "Dünya Bankası politikasında yer almadığını ve önerilen politikalarda veya herhangi bir ülkenin program belgelerinde kullanılmaması gerektiğini ve bu göstergenin Banka'nın öne sürdüğü koşullar arasından çıkarılacağını" açıkladı. Bilindiği gibi, bu gösterge, işçilerin sosyal güvencelerinin aşağı çekilmesini öngörüyor.

Raporun 2010 versiyonu yayımlandı, ama raporda açıklanan vaatlerden eser yoktu. Bunun yerine, insan hakları ve sendikal haklar konusunda dünyanın en kötü siciline sahip ülkelerden biri olan Belarusya (ki bu ülkede işverenlerin işçileri keyfi olarak işten atması kural haline gelmiştir), istihdamı tasfiye etmeyi kolaylaştırdığı için Banka tarafından övülüyordu. Demokrasi ve yönetim sorunlarıyla boğuşan bir başka ülke olan Ruanda ise bu yılın İş Yapma Kolaylığı alanında "başta gelen reformcu" ödülünü kazandı. Çünkü "işverenlerin [tensikat konusunda] önceden işçi temsilcilerine danışmaları ya da iş müfettişine bildirimde bulunmaları artık gerekmiyor".

Felaket tekrarlanabilir

Hükümetlerarası kuruluşların ve onları kontrol eden hükümetlerin yaklaşımı köklü bir şekilde değişmeyecek olursa, dünya kısa bir süre sonra bu felaketin tekrarına mahkûm olacaktır. Finans piyasalarında reel ekonominin zararına hızla kazanç sağlamayı amaçlayan talancı manipülasyonun yeni biçimlerinin oluştuğunu şimdiden gözleyebiliyoruz.

Bankaların ve öbür finans aktörlerinin bundan sonraki kurtarma operasyonları nasıl finanse edilecek? Bir avuç insanın kamu kaynaklarını hortumlamak için yaptığı saçmalıklara bir kez daha izin verilirse, eğitimi, sağlık hizmetlerini ve diğer kamu hizmetlerini iyileştirme ya da küresel ısınma tehdidine çözüm getirme vaatlerinden geriye ne kalacak? Yoksa devletin tek işlevi, kurtarmak için son çare olarak devreye sokulan güvenlik ağı olmak mıdır?

"Toparlanma"nın hedefi güvencesiz gelişme değil, sürdürülebilir gelişme olmalıdır. Bu ise reel ekonominin finans ekonomisinin gölgesinden kurtulduğu sürdürülebilir bir ekonomi, sosyal adalet anlamına gelen toplumsal sürdürülebilirlik ve gezegenimize verdiğimiz zararı (iyi, istikrarlı ve güvenceli istihdam sağlayacak şekilde) tersine çevirecek çevresel sürdürülebilirlik demektir. Güvencenin işçileri kapsaması, güvencesizliğin ise, ille de zorunluysa, tepedekilere kaydırılması gerekiyor.

Bu tür değişikliklerin gerçekleşmesi ancak harekete geçme konusunda siyasal irade varsa mümkündür. Ve bizler her düzeyde bunun gerçekleşmesine yardımcı olmalıyız. Bunun için ise Türkiye'de ve dünyanın dört bir yanında emek insanlarının sesinin gür ve anlaşılır olmasını sağlamalıyız."

(*) ITUC, Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu, merkezi Belçika'nın başkenti Brüksel'de bulunan 157 ülke ve bölgede 312 ulusal merkeze üye 170 milyon çalışanı temsil eden küresel sendika konfederasyondur ve Türkiye'de 4 üye konfederasyonu bulunmaktadır.

ICEM* GENEL SEKRETERİ MANFRED WARDA:

"Tek kullanımlık", atık ürünler

"Türkiye, güvencesiz istihdamın ölçeği ve önemi itibariyle ve üye örgütlerimizden aldığımız uyarıcı raporlar nedeniyle, çalışmalarımızda öncelikli ülkelerden biridir. Diğer bir neden ise, sendikalarınızın bu sorunun üstesinden gelme kararlılığıdır."

"Ülkenizde, sadece ICEM (Uluslararası Kimya, Enerji, Maden ve Genel İşçi Sendikaları Federasyonu) Genel Sekreteri sıfatı ile değil, aynı zamanda Küresel Sendikalar Konseyi İstihdam İlişkileri Çalışma Grubu'nun Başkanı olarak bulunuyorum. Bu grup, küresel düzeyde, taşeron işçiliği ve düzensiz/güvencesiz istihdam ile ilgili son derece karmaşık konular üzerinde çalışıyor. Hukuk ve endüstri ilişkileri sistemlerinde ülkeden ülkeye gözlenen farklılıklara rağmen, bu sorunun dünyanın bütün bölgelerinde ve aşağı yukarı bütün ülkelerde bir patlama gösterdiği gözleniyor.

Giderek iki işçi kategorisi oluşmuş bulunuyor. Bunlardan biri, nispeten iyi bir işi olan, emeklilik ve sağlık sigortasının da içinde yer aldığı sosyal hak ve güvencelerden yararlanan, insana yakışır bir ücret alan işçi kategorisidir. Diğer kategoridekiler ise kısa süreli işlerde çalıştırılıyor, düşük ücretler alıyor, bunun dışında başka hiçbir güvenceye sahip bulunmuyor.

Atipik işler tipik hale geldi

İkinci kategoride yer alan ve önceleri "atipik" diye nitelenen işler artık tipik ve normal hale geldi. Uluslararası Kimya, Enerji, Maden ve Genel İşçi Sendikaları Federasyonu ICEM'in ve Uluslararası Metal İşçileri Federasyonu IMF'nin taşeron işçiliğiyle ve düzensiz istihdamın diğer biçimleriyle ilgili araştırmalarında yer alan verilere göre, dünya ölçeğinde, on üye örgütümüzden dokuzu güvencesiz istihdamın büyüyen bir sorun olduğu kanısındadır. ICEM düzensiz istihdamla ilgili sorunların sektörlerin hepsini etkilediğini saptamıştır ve küresel sendikalar düzeyindeki çalışmalarımız, özel ya da

gibi, fırlatılıp çöplüğe atılıyor

kamusal, hemen hemen her sektörün benzer sorunlarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

Uluslararası finans kurumlarının ve OECD'nin yönlendirdiği ve ulusal düzeyde çalışma esnekliğini teşvik eden ve yanı sıra işçi haklarının ve standartlarının erozyonuna yol açan uluslararası düzeydeki 'politika değişiklikleri' arasında bağlantı bulunduğunu gözlüyoruz. Bu değişiklikler, işverenlerin dizginsiz bir şekilde kısa süreli istihdam yöntemiyle toplu pazarlığı zayıflatmaya yönelik açık stratejileri arasında bağlantı olduğunu göstermektedir. Bu durum, küresel ekonominin finansallaşmasının sonuçlarından biridir.

Türkiye öncelikli ülke

Türkiye, güvencesiz istihdamın ölçeği ve önemi itibariyle ve üye örgütlerimizden aldığımız uyarıcı raporlar nedeniyle, çalışmalarımızda öncelikli ülkelerden biridir. Diğer bir neden ise, sendikalarımızın bu sorunun üstesinden gelme kararlılığıdır.

Küresel olarak, düzenli istihdamdan geçici veya güvencesiz çalışmaya kitlesel kayış, işçiler ve aileleri üzerinde olduğu kadar toplum üzerinde de muazzam bir etki yaratmaktadır. Bazı durumlarda, işçiler kimin için çalıştıklarını bile bilmiyorlar. Kimi durumlarda ise kâğıt üzerinde bir işveren için çalışıyorlar, ama çalışmalarını aslında bir başka işveren kontrol ediyor. Genelde iş yasasının temelini oluşturan işçi-işveren ilişkisinin, sorumlulukların belirsizleştirilmesi suretiyle erozyona uğraması, işçi haklarının doğrudan ihlaline yol açmaktadır. Fakat örgütlenme ve toplu pazarlık haklarının etkin bir şekilde kullanılması güçleşir ya da olanaksızlaşırsa, bu haklar dolaylı olarak da tahrip edilebilir. Birçok işçinin sendikalaşmamasının ana nedenlerinden biri, örgütlenmekten büyük bir korku duymalarıdır. Düzensiz ve güvencesiz istihdam yöntemine tabi işçiler işten atılma (ya da diğer taciz yöntemlerinin) korkusuyla yaşamaktadırlar. ICEM'in değindiğim araştırması göstermektedir ki, bütün dünyada, korku, örgütlenmenin önündeki en büyük engeldir; her 5 olaydan 4,2'sinde söz konusudur. İşverenlerin kısa süreli sözleşmeleri yenilemeyerek işçileri cezalandırması ya da örgütlenme çalışmalarını engellemesi çok kolaydır. Sendikalaşma ihtiyacının artmasına rağmen, güvencesiz çalışma genellikle işçilerin harekete geçme olanağını yok etmektedir.

Bu istihdam yöntemi toplumun sosyal altyapısını tahrip etmektedir. "Tek kullanımlık işçiler", atık ürünler gibi, fırlatılıp çöplüğe atılmaktadır. Bu sorun yıllardır büyümesine rağmen, onu hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde gözler önüne seren bu ağır resesyon oldu. Zor zamanlar yaşayan ya da bunun beklentisi içinde olan veya krizi küçülmek için bir bahane olarak kullanan şirketler işçileri hemen ve kolayca feda ettiler.

Birçok işveren "sürü içgüdüsü"ne boyun eğmesine ve kısa vadeli kâr çıkarlarının baskısına teslim olmasına rağmen, çok azı, işletmelerinin mevcut koşullarda sürdürülebilir bir şekilde gelişip gelişmeyeceği kaygısını taşıyor. Aslında güvencesiz istihdam, şirketlerin uzun vadeli beklentilerine yönelik en büyük tehditlerden biridir.

Çalışmalarımız umutsuzluk ve çaresizliğe yer olmadığını gösteriyor. Bir dizi ülkede yasal düzenlemelerde yapılan iyileştirmeler, kimi zaman ise iş yasalarının uygulanması, hak ihlallerini sınırlamıştır. Güvenceleri genişletmek ya da güvencesizliği sınırlamak veya denetim altına almak için müzakere yöntemi de uygulanmıştır. Sorun kamuoyunda giderek daha fazla fark ediliyor. Japonya'daki son parlamento seçiminde güvencesiz istihdam gündemin önemli bir maddesiydi. Japonya, "düzensiz" istihdam edilen işçilerle ilgili sorunların hızla geliştiği ve resesyonun sonuçlarının işçiler açısından ağır ve belirgin olduğu bir ülkedir.

Sözgelimi ülkede pek çok insan artık insana yakışır bir emekli maaşı alamayacağının farkında. Bu deneyim, toplumların giderek daha az adil ve daha az eşit hale gelmesinin bir örneğidir. Böylece giderek çok daha geniş kesimler toplumun ana mecrasından dışlanmakta ve çeperlerde yaşamaya zorlanmaktadır

Türkiye'deki işçilerin ve onların sendikalarının güvencesiz istihdama ve taşeron işçiliği uygulamasına karşı verdiği mücadelenin yanında yer almaktan mutluluk duyuyoruz. Sizin deneyiminizi bizim küresel çabamızla birleştireceğiz ve hep birlikte, haddinden fazla şeye sahip azınlığı değil, çok az şeye sahip çoğunluğu gözeten bir "toparlanma" için mücadele edeceğiz."

(*) ICEM, Uluslararası Kimya, Enerji, Maden ve Genel İşçi Sendikaları Federasyonu, merkezi İsviçre'nin Cenevre kentinde bulunan, kimya, enerji, maden, çimento, seramik, cam, kâğıt ve ilgili işkollarında, 132 ülkeden 467 sendikaya üye 20 milyon çalışanı temsil eden küresel bir sendika federasyonudur ve Türkiye'de 14 üye sendikası bulunmaktadır.

şekilde güçlendirilmesini sağlayacak önlemler gerekiyor.

Kanada

Vancouver Yerel Sendika Konseyi 1,5 milyon sendikalı işçiyi temsil eden Kanada ulusal sendikal merkezi Kanada Sendikalar Kongresi'nin (CLC) kent düzeyindeki yerel/bölge örgütüdür. 1889'da kurulmuş olan Vancouver Yerel Sendika Konseyi Kanada'daki en eski sendikal örgütlerden biridir. Kanada sendikal hareketinin yapısı üç kademeden oluşuyor. Ulusal sendikal merkez CLC, on eyalet federasyonu (on eyaletten her biri için bir federasyon) ve her kent ya da belediyede bir sendika konseyi.

Sendika konseyleri ulusal sendikal merkez CLC'ye üye, işkolu düzeyindeki sendikaların yerel örgütlerinden (şubelerinden) oluşuyor. Vancouver Yerel Sendika Konseyi Kanada'daki ikinci en büyük sendika konseyidi. Vancouver Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki 65.000 işçiyi temsil etmektedir. Sendika konseyleri CLC'nin ulusal politikalarını uygular, ulusal eylem kampanyalarına katılır, grevdeki sendikalara yardım eder, politik eylemler düzenler, uluslararası dayanışma örgütler ve toplumda sosyal adalet için çalışır. Yerel Sendika konseylerinin aldığı kararlar görüşülmek ve tartışılmak üzere CLC'ye iletilir ve kabul edilirse CLC'nin ulusal politikası haline gelir.
Vancouver Yerel Sendika Konseyi'nin, 21 Ekim 2008'de aldığı, küresel mali krizle ilgili kararı şöyle:

Küresel mali kriz eninde sonunda Kanada ekonomisine sıçrayıp işçileri ve ailelerini etkileyebilecek bir ekonomik resesyonu tetiklediği için,

Özelleştirme, kuralsızlaştırma ve küreselleşmeden oluşan "serbest piyasa" programı işçileri ve ailelerini yıkıma uğrattığı için,
Dizginsiz piyasa ve sınırsız kâr hırsı şimdiki mali krize neden olduğu için ve bu kriz, gerekli derslerin çıkarılması koşuluyla, ekonomik ve sosyal bir değişime zemin sağlayabileceği için,

VANCOUVER YEREL SENDİKA KONSEYİ:

1. İşçilerin ve toplumun mevcut ekonomik durumu anlamasına yardımcı olacak eğitim çalışmaları ve seminerler düzenleyecek ve ilerici çözümler geliştirecektir;
2. Bu krizin yükünü işçilerin omuzlarına yıkma girişimleriyle mücadele edecektir,
3. Krizin hedefi konumundaki sendikaların talebi halinde, o sendikalara koordine destek örgütleyecek, bir daha böyle bir şeyin olmamasını sağlayacak ekonomik ve sosyal değişimi gerçekleştirmek için sendikalar ile sosyal adalet mücadelesi veren sivil toplum grupları arasında ittifaklar kurulmasına önayak olacaktır.

21 Ekim 2008 tarihinde Vancouver Yerel Sendika Konseyi'nin aldığı bu kararın 3.maddesinde yer alan, "Krizin hedefi konumundaki sendikaların talebi halinde, o sendikalara koordine destek örgütleyecektir" ifadesi, Konsey delegelerinden Rachel Tutte'nin yaptığı şu konuşma üzerine eklendi: "Sizlere bir şeyler okumak istiyorum. İlk olarak Kanada Sendikalar Kongresi'nin anatüzüğünden: "Bizler dayanışma içinde her zaman sosyal, ekonomik ve politik adaleti hedefliyoruz" ve "üye örgütlerin çalışmalarını koordine etmeyi amaçlıyoruz". Şimdi de Kanada Enerji Sendikası'nın (CUPE) mali krizle ilgili açıklamasından bazı bölümler: "Bir sendikaya bağlı olmanın ve işimizi, yaşam standartlarımızı korumak ve daha iyi bir ekonomik sistem kurmak için başkalarıyla dayanışma içinde çalışmanın ne kadar değerli bir şey olduğu bütün açıklığıyla ortaya konmalıdır", "Onların politikalarına güçlü bir şekilde karşı çıkmamız gerekiyor" ve "Ekonomik istikrarı ve herkesin yaşam kalitesini artıracak önlemlerin hayata geçmesini sağlamak için her fırsatı kullanmalıyız". Son olarak Vancouver Yerel Sendika Konseyi'nin web sayfasındaki şu ifadeler: "grevdeki sendikalara yardımcı olmak" ve "politik eylem örgütlemek".

Bu krizin yaygınlığı ve derinliği ekonomik ve sosyal değişime bir fırsat sağlıyor. Ama küresel neoliberal güruh da bu fırsattan yararlanmak istiyor. Kanadalı gazeteci ve aktivist Naomi Klein buna "Felaket Kapitalizmi" adını veriyor. Avrupa Birliği'nden Brown, Sarkozy ve Merkel şu sıralar dünya finans sistemini yeniden düzenleme ihtiyacından dem vuruyorlar. İkinci bir Bretton Woods konferansı toplamak istiyorlar.

İlk Bretton Woods'dan IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, şimdi içinde bulunduğumuz belalı duruma yol açan her şey doğdu. Gerçekten ürkütücü! Sendikalar birlikte çalışmalı, işten atmalara, kamu hizmetlerindeki kısıntılara ve ödünlere karşı eylemler örgütlemelidir. İstihdamı, sosyal adaleti ve ekolojik sürdürülebilirliği besleyen daha iyi bir ekonomik sistemin kurulmasını sağlayacak önlemlerin hayata geçirilmesi için her fırsatı kullanmalıyız. Bu değişikliği bunun için gerekli görüyorum. Sendikalar ile sosyal adalet mücadelesi veren sivil toplum grupları arasında ittifaklar sağlamakla yetinmemeliyiz. Sendikaların diğer sendikaları desteklemesinin ve sendikaların sendikasız işçileri desteklemesinin yollarını bulmamız gerekiyor. Durum vahim, bir araya gelmeli ve birbirimize destek vermeliyiz."

KANADALI BİLİM İNSANLARININ EKONOMİK KRİZ ÜZERİNE AÇIK MEKTUBU *

Bir yıl kadar önce, ABD'de eşi görülmemiş bir konut patlaması yaşandı. Bunun tetiklediği mali kriz geniş çaplı banka iflaslarına ve devletin muazzam kurtarma operasyonlarına yol açtı. Bu kriz sadece finans piyasalarını ve sadece ABD'yi etkilemiyor. Avrupa ve Latin Amerika'da da bankalar iflas ediyor. Bütün dünyada borsalar ani düşüşe geçti. Birçok Avrupa ülkesinde devletler bankaları kurtarıyor. Merkez bankaları finans çevrelerine büyük paralar akıtıyor. Ayrıca, büyümede kayda değer bir yavaşlama gözleniyor. Birçok ülkede ekonomik faaliyet aslında resesyon düzeylerine varmış bulunuyor ve işsizlik oranları tırmanıyor.

Kanada ekonomisinde krizin darbesini yiyen ilk sektör imalat kesimi oldu. Konut ve finans piyasalarından paranın kaçmasının tetiklediği girdi fiyatlarındaki spekülasyon dalgası, Kanada dolarının hızla yükselmesine, buna karşılık ihracatın ve ihracata yönelik sektörlerdeki istihdamın daralmasına yol açtı. Geriye dönüşü olmayan bu istihdam daralmasından kaynaklanan iş kayıplarının öbür sektörlere sıçramasına tanık oluyoruz. Diğer birçok ülkede olduğu üzere, Kanada da resesyonun eşiğinde. Üstelik, hisse senedi fiyatlarındaki düşüş ve kredilerdeki ciddi daralma, mali krizin ABD finans merkezi Wall Street'ten Kanada'nın [Toronto kentindeki] finans merkezi Bay Street'e sıçradığını gösteriyor.

Kanada Parlamentosu'na ve Merkez Bankası'na "önce kâr" ve "dengeli bütçe" dogmalarının hâkim olması nedeniyle, Bay Street felaketine politikacılarımızın vereceği tepkiyi tahmin etmek kolay: Zararlarını karşılamak için vergi dolarlarını ve kredileri mali yatırımcılara akıtacaklar, bütçe açıklarını savuşturmak için ise kamu hizmetlerini ve istihdamı kısabildikleri kadar kısacaklar. Bu tür hatalı politikalar ağır resesyona, hatta depresyona giren bir ekonomi için malum reçetelerdir. Bundan sonra sıra işten atmalara, ücret kısıntılarına, emeklilik planlarının kısıtlanmasına gelecektir. ABD ve Avrupa'da gözlediğimiz ve bir süre sonra Kanada'da da gözleyebileceğimiz büyük çaplı devlet müdahaleleri aslında serbest piyasa propagandasıyla bağdaşmıyor. Bu propaganda misli görülmemiş kâr ve servet birikiminin bir avuç insanın elinde toplanmasının ideolojik kılıfını sağlıyordu. Bu değerleri alın terleri ve beyinlerinin gücüyle yaratan ve şimdi krizin yükünü çekmek zorunda kalan emekçiler, emeklerinin semeresinden Bay Street çevresinin dışında kimsenin yararlanmayacağını görecekler. Bu krizin yaygınlığı ve derinliği küçümsenmemekle birlikte, acil bir hal almış ekonomik ve toplumsal değişime olanak yaratabileceğini de göz ardı etmemek gerekiyor. Ve örgütlü emek bu değişime önemli bir katkıda bulunabilir.

Biz aşağıda imzası bulunanlar şunları talep ediyoruz:

* Sendikalar üyelerini ve sendikasız işçileri ekonomik durum konusunda bilgilendirmek için ciddi çaba harcamalıdır. Herkese yarar sağlayacak ilerici bir değişim için mücadelenin önkoşulu serbest piyasa ideolojisinin meşruluğunu sarsmaktır. Diğer koşullar ise ekonomik gelişmelerin tartışılması ve anlaşılmasıdır. Mevcut ekonomik durum üzerine eğitim çalışmaları yapılması, işçilerin sendikal mücadeleye katılma kapasitesinin geliştirilmesine önemli bir katkı sağlayacaktır.

* Sendikalar işten atmalara, harcamaların kısılmasına ve ödünlere karşı eylemler hazırlamalı ve düzenlemelidir. Bu tür eylemler, Bay Street'in krizin yükünü sokaktaki vatandaşın sırtına yüklemesine engel olmak bakımından önemlidir.

* Sendikalar, işyeri ve toplu pazarlık dışındaki ekonomik sorunlara yönelik eylem/mücadele koalisyonları kurulmasına yardımcı olmalıdır. Bu tür koalisyonlar gösteri yürüyüşleri ve mitingler planlamalı ve örgütlemelidir. Bu eylemlerde finans sektörü üzerinde kamunun denetiminin sağlanması ve mali politikaların özel bankaları kurtarmak yerine istihdama, sosyal adalete ve ekolojik sürdürülebilirliğe yönelmesi öne çıkarılmalıdır.

* Emeklilik fonlarının yönetimine katılan sendikalar üyelerini bu fonların durumu konusunda bilgilendirmeli ve üyelerinin emeklilikleri konusunda stratejiler geliştirmelidir. Bu tür stratejiler mali politikaların, köklü bir yön değişikliğiyle, -mali yükün tabandakilerin omuzlarına yıkılmasına yol açan- dengeli bütçe dogmasından-kamu hizmetlerini genişletmek ve kapsamlı sosyal hizmet programları oluşturmak için- zenginleri vergilendirmeye yönelmesinde önemli bir rol oynayacaktır.

(* Ekim 2008)

Greg Albo, York Üniversitesi
Bryan Evans, Ryerson Üniversitesi
Ingo Schmidt, Athabasca Üniversitesi
David Camfield, Manitoba Üniversitesi
Étienne Cantin, Laval Üniversitesi
Sam Gindin, York Üniversitesi
Cy Gonick, Manitoba Üniversitesi
Adam Hanieh, York Üniversitesi
Jerry Kachur, Alberta Üniversitesi
Dennis Pilon, Victoria Üniversitesi
Chris Roberts, Kanada Kamu Hizmeti Meslek Enstitüsü
Richard Roman, Toronto Üniversitesi (emekli)
Stephanie Ross, York Üniversitesi
Edward H. Shaffer, Alberta Üniversitesi (emekli)
Sid Shniad, Araştırma Müdürü, İletişim İşçileri Sendikası

KÜRESEL SENDİKAL HAREKETİN LONDRA'DA YAPILAN G-20 TOPLANTISINA YÖNELİK İSTEMLER PAKETİ:

Çöken küresel ekonomi yarım yamalak önlemlerle onarılamaz!

G-20 hükümetlerinin 2 Nisan'da Londra'daki toplantısından önce sendikalar hükümetlere de ilettikleri ortak bir istemler paketi hazırladılar. Beş ana noktadan oluşan plan krizin aşılmasına ve daha adil ve sürdürülebilir bir dünya ekonomisi kurulmasına yönelik önlemler içeriyor. Planın içerdiği beş ana nokta şunlar:

* İstihdam yaratmaya ve kamu yatırımlarını gerçekleştirmeye yönelik koordine bir uluslararası toparlanma ve sürdürülebilir büyüme planı hazırlanmalıdır;

* İflas eden bankalar ulusallaştırılmalı ve yeni finansal düzenlemeler yapılmalıdır;

* Ücret deflasyonu riskiyle mücadeleye ve on yıllardır artan eşitsizliğin tersine çevrilmesine yönelik önlemler alınmalıdır;

* İklim değişikliği konusunda geniş kapsamlı önlemler alınmalıdır;

* Küresel finansal ve ekonomik kurumların (IMF, Dünya Bankası, OECD ve Dünya Ticaret Örgütü'nün) reformunun yanı sıra küresel ekonomiyi düzenleyecek yeni bir uluslararası hukuksal çerçeve oluşturulmalıdır.

Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu'nun (ITUC) ve OECD nezdindeki Sendikal Danışma Komitesi'nin (TUAC) birlikte hazırladığı "Küresel Sendikalar G-20 Londra Bildirgesi", G-20 grubunun diğer hükümetlerle birlikte alması gereken önlemleri içeriyor. Ulusal sendikal merkezlerin 23 Mart'ta kendi hükümetlerine ilettikleri Bildirge Londra'daki G-20 Liderler Zirvesi'ne de sunuldu.

Britanya ulusal sendikal merkezi Sendikalar Kongresi'nin (TUC) 28 Mart'ta Londra'da düzenlediği ve hükümetlerin krize karşı küresel düzeyde birlikte davran-

maları gerektiğini vurgulayan büyük bir eyleme dünyanın değişik yerlerinden sendika temsilcileri de katıldı.

Sistemin onarılması gerekiyor

ITUC Genel Sekreteri Guy Ryder Londra Zirvesi konusunda şöyle dedi: "G-20 hükümetleri Londra'da yarım yamalak önlemler üzerinde anlaşmaya varacak olurlarsa sorumluluklarını yerine getirmiş olmayacaklardır. Dünyanın en büyük ekonomilerinin temsilcilerinden oluşan G-20 grubunun, geçmişte başarısızlığa uğramış neoliberalizmin yerine, küreselleşmeye yepyeni bir yön vermesi gerekiyor."

Ryder, "finansal düzenlemenin önemli olduğunu, ama yetmeyeceğini" vurgulayarak şöyle dedi: "Yeni küresel yönetim sistemi, özellikle ILO'nun temel standartlarına dayanan güçlü bir sosyal haklar ayağı üzerine oturmalıdır. Reel ekonomi, insana yakışır çalışma ve yoksulluğun aşağı çekilmesi artık küresel politikanın ana unsurları haline gelmelidir. G-20'nin ufku itibarını kaybetmiş sistemde küçük düzeltmeler yapılmasıyla sınırlı kalmamalıdır. Dünya ekonomisinin işleyişinin baştan aşağı onarılması gerekiyor. Her şeyin eskisi gibi olabileceğini düşünenler ciddi bir şekilde yanılıyorlar."

İstihdam yaratmaya öncelik verilmeli

Küresel sendikaların hazırladığı Londra Bildirgesi'ne göre, toparlanmanın ve sürdürülebilir büyümenin gerçekleşmesi, ancak istihdam yaratmaya ve kamu yatırımlarına, aktif işgücü piyasası politikalarına, sosyal güvenlik ağlarının genişletilmesine ve gelişmekte olan ekonomiler için özel önlemlere öncelik verilmesi halinde mümkün olabilir. Sendikaların hazırladığı önlemler paketi, iflas halindeki bankaların derhal ulusallaştırılmasının yanı sıra, küresel finansal düzenlemelere yönelik sekiz ana noktadan oluşan özel bir eylem planı da içeriyor.

TUAC Genel Sekreteri John Evans bu bağlamda şunları vurguladı: "Bankacılık ve finans faaliyetleri konusundaki düzenlemelerin zayıflığı veya yokluğu, dünya ekonomisini her şeyin mubah olduğu bir kumarhaneye çevirdi. Ağır bir resesyona giren dünyada on milyonlarca insan işini kaybetti. Bu durumun acilen düzeltilmesi gerekiyor. G-20 Zirvesi, toparlanma ve reform programının ana ayaklarından biri olarak 'insana yakışır, sürdürülebilir istihdam alanları yaratılmasına ve satınalma gücünün artırılmasına' öncelik vermelidir.

Keskinleşen eşitsizlik resesyonun ana nedeni

"Londra Bildirgesi ücret deflasyonu riskine dikkat çekiyor ve dünyanın her yerinde işçilerin satın alma gücünün mal ve hizmet talebini sürdürmeye yetmemesi sonucunda keskinleşen eşitsizliğin şimdiki resesyonun ana nedeni olduğunu vurguluyor. İşçilerin toplu sözleşme hakkını kazanması ve ücreti belirleyen kurumların güçlendirilmesi işgücü piyasalarında insana yakışır bir taban oluşmasını sağlayacak ve ailelerin satınalma gücünü artırmak suretiyle ekonomik canlanmayı besleyecektir. Bu ise IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve OECD'de reform ihtiyacıyla ve ILO'nun etkin bir küresel yönetim sisteminde merkezi bir rol üstlenmesiyle sıkı bir ilişki içindedir."

Sendikaların öneriler paketi, iklim değişikliğiyle baş etmenin acil bir ihtiyaç olduğunu, zira bu konuda hareketsiz kalmanın çevresel, sosyal ve ekonomik bedelinin muazzam boyutlara vardığını da vurguluyor. Hükümetlerin, dünyayı "yeşil ekonomi" yörüngesine oturtmak için, ekonomik krize küresel düzeyde koordine bir anlayışla yaklaşması gerekiyor. Yeşil istihdam alanlarının yaratılması ve çevre dostu üretime "adil geçiş" sağlayacak önlemler alınması, sera gazının gerekli düzeylere indirilebilmesi açısından hayati önem taşıyor ve ayrıca, dünyanın resesyondan çıkarılmasına da katkıda bulunacaktır. TUAC Genel Sekreteri Evans bu konuda: "Hükümetler dünyayı yeşil büyüme yörüngesine sokacak manivelalara sahip. Bu fırsattan yararlanmamak insanlık için ve gezegenin geleceği için felaket olacaktır" değerlendirmesini yaptı.

ITUC / KÜRESEL SENDİKALAR WASHİNGTON OFİSİ DİREKTÖRÜ PETER BAKVİS:

Herkese sosyal koruma sağlayan bir model

Peter BAKVİS

ITUC 155 ülkedeki 311 ulusal sendikal merkezde örgütlü 168 milyon işçiyi temsil ediyor. İstihdam alanlarının kaybı, ücretler üzerinde baskı, eşitsizlik ve yoksullukta artış... Küresel mali ve ekonomik krizin işçiler üzerindeki etkisi tarifsiz. Nasıl oldu da böyle büyük bir kriz doğdu? Hangi dersler çıkarılabilir? Peter Bakvis bu soruları yanıtlıyor.

Mevcut krizin başlıca nedenleri neler?

Her şeyden önce, finans faaliyetlerinin kuralsızlaşması. Kural yokluğu sadece ABD'ye özgü bir sorun değil; son yıllarda, finans sektörünün küreselleşmesi, uluslararası düzeyde durumu daha da kötüleştirdi. Finans ticaretiyle ilgili faaliyetleri, finans kurumlarının başka ülkelerdeki ödünç işlemlerini, aslında yüksek risk içeren yatırımları saklayan finans ürün ve hizmetlerini, büyük ölçekli spekülatif yatırım işlemlerini düzenleyecek asgari bir denetim mekanizması bile getirilmedi. Bu süreç ise bir bütün olarak finans sisteminin zayıflamasıyla sonuçlandı.

ABD'deki ipotekli emlak krizi küresel mali krizi gerçekten tetikledi mi?

O tetiklemeseydi, başka bir şey tetikleyecekti. Ama özellikle emlak sektöründe gerçekten bir şişkinlik yaratıldı. Bu ABD'ye özgü bir şey değildi, ama bu ülkede özellikle vahim bir noktaya vardı. Bunu tetikleyen, düzenleyici kurallara bağlanmamış finans faaliyetleriydi: İnsanların konut için fahiş paralar ödemesi, değişken faiz oranlarıyla maliyeti giderek artan ipotekler altına girmesi kredi kurumlarının çıkarınaydı. Şişen balon patlayana kadar sistem işledi. ABD'deki konut fiyatı enflasyonu, son on yıldır durgunluğa girmiş ve hatta gerileme içindeki reel ekonomiden, gerçek ücretlerden tümüyle kopuktu. Finans sektörü insanların mali güçlerinin çok ötesindeki konutları satın almasını sağladı. Daha sonra ise ipotekli konutla ilgili ödeme yükümlülüğünü (yani ipotekli alacakları) Avrupa'daki ve başka ülkelerdeki üçüncü kişilere güvenli finans ürünleriymiş gibi sattı. İşte Avrupa finans kurumlarının içine girdiği zorluk buradan kaynaklanıyor. Ama bu krizin arkasında, birçok hisse senedinin gerçek değerinin çok üzerinde fiyatlandı-

rılması gibi başka nedenler de var. Sadece ABD'de değil Avrupa ülkelerinde de varlık fiyatları enflasyonu vardı. Şimdi bu balonun patlamasının sonuçları yaşanıyor. Bu ölçekte bir krizi neden hiç kimse öngöremedi? Son Nobel iktisat ödülünü alan Paul Krugman bile "yaşadığımız zincirleme domino etkisinin kapsamını ve ölçeğini öngöremediğini" kabul ediyor.

Meslekten iktisatçılar için gerçekten büyük bir talihsizlik. Dünya ekonomisini izlemekle görevli binlerce iktisatçısıyla IMF ve OECD krizin yaklaştığını göremedi. İktisatçıların büyük bölümü özel sektörde çalışıyor. Bu sistem onların çalıştığı şirketlerin kâr kaynağı olduğu için, altın yumurtlayan tavuğu vuran ilk kişi olmak istemediler. Buna karşılık, ILO'da, UNDP'de (Birleşmiş Milletler Gelişme Programı) ve çok az sayıda bağımsız kurum ya da sendikanın araştırma birimlerinde çalışan bazı iktisatçılar finans ekonomisi ile reel ekonomi arasındaki dengesizliği vurgulamıştı. Ama bu kesim mesleğin küçük bir yüzdesini oluşturuyordu.

Bu krizden orta ve uzun vadede en ağır darbeyi hangi işçi kesimleri yiyebilir? Krizin etkisi gelişmiş ülkelerde mi, yoksa gelişmekte olan ülkelerde mi daha büyük olacak?

Ne yazık ki, son haftalarda Avrupa ve ABD'de uygulanan acil durum önlemlerine ve akıtılan muazzam kaynaklara rağmen, küresel bir resesyona doğru gittiğimiz anlaşılıyor. Sanırım, farklı biçimlerde de olsa herkes hissedecek bunu. Sanayi ülkelerinde, ABD'de tetiklenen mali kriz finans sektörünü durgunluğun eşiğine getiriyor: Bankalar şirketlere teminatsız kredi vermek istemiyor; şirketler ise teminat gösteremiyor. Bunun reel ekonomiyi, sanayi ülkelerinin imalat sektörünü etkilemesi uzun sürmeyecek. Bütün bu ülkelerde işsizlikte bir tırmanış beklenebilir. Her resesyonda olduğu gibi, ücretlerde ve istihdamla ilgili diğer ücret dışı sosyal yardımlarda aşağı doğru bir baskı

olacaktır. Bu süreç sendikal hareketin önüne büyük görevler koyuyor: Önce bu saldırılara direnmek gerekiyor. Bunun yanı sıra, istihdam kayıplarını asgari bir düzeyde tutmak ve ücretler ile diğer sosyal yardımları korumak için alternatif çözümler önermek gerekiyor. Gelişmekte olan ülkelerde ise mali kriz mevcut gıda kriziyle örtüştü. Yoksul ülkelerdeki işçiler genellikle gelirlerinin yarısından fazlasını temel gıda maddelerine harcıyor. Temel gıda maddeleri ise son yıllarda büyük bir enflasyona maruz kaldı ve bu gelişme Temmuz 2008 sıralarında doruğa vardı. Bu fiyat artışları son derece olumsuz etkiler yarattı. Sözgelimi bir ILO araştırmasına göre, Bangladeş'te tekstil işkolunda çalışan işçilerin satın alma gücünde, sadece pirinç fiyatındaki artış yüzünden, ortalama yüzde 20 bir düşüş gözleniyor.

Hisse senedi ve emlak piyasalarındaki spekülasyonun yanı sıra, gıda maddelerinin de içinde yer aldığı temel mallarda da spekülasyon var. Fiyatların birkaç ay içinde yükseleceği beklentisiyle büyük miktarlarda pirinç alınıyor, bu ise fiyatların yukarı çekilmesiyle sonuçlanıyor. Yoksul ülkelerde yaşamı bu ürünlere bağlı düşük ücretli işçiler bu spekülasyondan çok kötü etkileniyor. Son aylardaki mali kriz, bu nedenle, bu ülkelerdeki satın alma gücünde gerilemeye yol açıyor.

Bu ağır küresel kriz Chicago Okulu iktisatçıları gibilerinin savunduğu ultra-liberalizmin ciddi biçimde sorgulanmasına yol açabilir mi?

"Düşünür" denen neoliberalizmin bu ideologlarına (ben onları düşünürden ziyade ideolog olarak görüyorum) gelince, bu çevrelerin ağız değiştireceğini sanmıyorum. Asıl önemli olan, politikaları oluşturan ve uygulayan karar organlarının ne yaptığı. Bu cephede önemli değişimler beklenmeli. Sözgelimi G-8 ülkeleri, düzenleme sisteminin tümünün, uluslararası finans sisteminin gözden geçirilmesi gerektiğini kabul ediyor. Bu yeni bir şey.

Bu süreç sendikal hareketin önüne büyük görevler koyuyor: Önce bu saldırılara direnmek gerekiyor. Bunun yanı sıra, istihdam kayıplarını asgari bir düzeyde tutmak ve ücretler ile diğer sosyal yardımları korumak için alternatif çözümler önermek gerekiyor.

Yakın zamana kadar piyasada serbestlik vaazları veren, şimdi ise düzenleme sisteminin son derece hatalı olduğunu kabul eden IMF de aynı şeyi söylüyor. IMF Genel Direktörü Dominique Straus-Kahn 2008 başından beri bu görüşü açıklıyor. Bu tutumun sürmesi, en azından çeyrek yüzyıl egemen olmuş neoliberalizm çizgisinin tersine çevrilmesine katkıda bulunabilir. Ama bu, uluslararası sendikal hareketin katılımını gerektirecek: Finans kuralları gözden geçirilirken genellikle küresel ekonomiyi içinde bulunduğu duruma sokan kişilere (Wall Street çevreleri dahil) danışılmaktadır. Sendikal hareket ve müttefikleri, yeni düzenleyici çerçeveyi neoliberal ideologların belirlemesine meydan vermemek için ilgili makamlara ciddi baskı uygulamalıdır. Sadece finans sisteminin yeni düzenleyici çerçevesinin belirlenmesinde değil, vergi sistemlerinin ve sosyal programların gözden geçirilmesinde ve toplumsal eşitsizlikleri gidermeye yönelik çalışmalarda da müzakere masasında temsil edilmemizi talep etmeliyiz.

Yapılacak çalışmalar, finans sektörünü kurtarmaya yönelik kısa vadeli önerilerle sınırlı tutulmamalıdır. İşçilerin ve düşük gelirli tüm kesimlerin çıkarlarını dikkate alan, herkese sosyal koruma sağlayan ve ekonomi büyüdükçe satın alma gücünü artıracak bir gelişme modeli önerilmelidir.

Sendikalar önümüzdeki aylarda bu kurumlar üzerindeki etkilerini nasıl artırabilir?

Geçmişte, ulusal ve uluslararası sendikal örgütler, "finansallaşmanın" tehlikelerini vurgulayan sivil toplum gruplarının başında geliyordu. ITUC bir yıl kadar önce bu konuda mükemmel bir rapor yayımladı. Finans sektörünün öncelik kazanması yüzünden reel ekonominin verimli işleyişinin artan bir tehdit altında bulunduğuna dikkat çekmekle kalmıyor, ABD gibi ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde işçilerin gelirlerinin gerilemesine ve eşitsizliklerdeki artışa meydan verilmesinin tehlikesini vurguluyorduk. Böyle bir büyüme modeli sürdürülemezdi. Bu tehlikeleri epeydir vurguluyoruz. Taleplerimizi çok açık bir şekilde belirlemenin zamanı geldi. Bu talepler doğrultusunda ulusal ve uluslararası düzeyde mümkün olan her olanak kullanılmalıdır. Önce, uluslararası ekonomi ve istihdam için bir kurtarma planı geliştirilmelidir. Sonra, 21. yüzyılın gerçekliğine uygun bir düzenleyici çerçeve oluşturulmalıdır. Yapılacak çalışmalar, finans sektörünü kurtarmaya yönelik kısa vadeli önerilerle sınırlı tutulmamalıdır. İşçilerin ve düşük gelirli tüm kesimlerin çıkarlarını dikkate alan, herkese sosyal koruma sağlayan ve ekonomi büyüdükçe satın alma gücünü artıracak bir gelişme modeli önerilmelidir.

Gelecekte IMF kredileri malum koşullara mı tabi olacak?

IMF, geçenlerde, zorluk içindeki belli ülkelere yardım etmek üzere -malum koşulları içermeyen- yeni bir program açıkladı. Bu programın nasıl uygulanacağını görmek gerekiyor. Son zamanlarda acil durum kredisi almış ülkelere (Macaristan, İzlanda, Ukrayna, vb.) ise standart koşullar uygulanacaktır. Taleplerimizden biri şarta bağlılığın kaldırılmasıdır.

Tarih IMF'nin dayattığı koşulların genellikle olumsuz sonuçlar doğurduğunu gösteriyor. Sözgelimi, Asya krizi sırasında, IMF, Tayland ve Endonezya gibi ülkelere, sosyal harcamalar da dahil bütün kamu harcamalarını kısması koşuluyla kredi verdi. Sonuçta bu ülkelerde yoksulluk arttı. Endonezya'ya dayatılan politikalar bankaların iflasına yol açtı. Bütün bunlar bu ülkelerdeki krizi sürüncemeye soktu. Şimdi ise gelişmiş ülkelerde bunun tam tersi oluyor: İlke olarak liberalleşme ve özelleştirme yanlısı devletler krize müdahale ederek bankaların varlıklarının bir bölümünü ulusallaştırıyor. Bu nedenle, uluslararası finans kurumlarını yönlendiren, ama aynı sorunlarla kendileri karşılaşınca dediklerinin tersini yapan gelişmiş ülkelerin koyduğu koşulların köklü bir şekilde elden geçirilmesi gerekiyor.

Mali Kriz: Seçenekler Üzerine Notlar

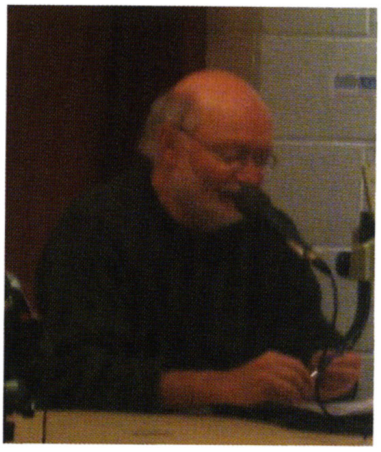

* Sam Gindin

Devam eden mali keşmekeşle ve küresel ekonominin büyük buhrandan bu yana gözlenen en kötü düşüşü yaşamaya başlamasıyla birlikte, acil seçenek ihtiyacı bütün açıklığıyla ortaya çıktı. Sorun, tekrar önemli ve etkin bir toplumsal aktör olma kapasitemizi geliştirip geliştiremeyeceğimizdir.

Neoliberal ideoloji yalpalıyor. Her şeyin çözümü olarak görülen serbest piyasaların meşruluğunu kaybetmesi, neoliberalizm yanlısı güçleri ekonomik konularda son dönemde daha da savunmacı bir konuma iteledi. Bu güçler artık "piyasaların yaratıcılığının dizginlerini serbest bırakmak için" şirketlerin ve finans kurumlarının düzenleyici kurallardan kurtarılmasını kolay kolay isteyemezler.

Ne var ki neoliberalizmin söylemi ve bazı uygulamaları değişse de, önceki dönemin yapılarının, erkinin ve mantığının büyük bir bölümü yerli yerinde duruyor. Küreselleşme ve serbest ticaret sona ermiyor. İstihdamı tahrip eden ve işçilerin özgüvenini zayıflatan şiddetli rekabet ve yeniden yapılanma da sona ermiyor. Sözgelimi otomotiv işçileri üzerindeki baskılar daha da ağırlaşıyor ve üçüncü dünyadaki yapısal uyum programları -şimdi daha da kuşkuyla karşılansa da- devam ediyor.

ABD'ye gelince, görkemini bir ölçüde kaybettiği kesin. Ama bu konuda da Amerikan imparatorluğunun savaş sonrası liderlik rolü sona erecek gibi görünmüyor. Amerikan devletinin başat rolü sürüyor. Kriz dünyanın ABD finans sistemine bağımlılığını bir kez daha gösterdi. Şimdi uluslararası nitelik taşıyan bu krizin çözümü esas olarak ABD'nin alınacak koordine önlemlerdeki rolüne bağlı.

Seçenekler üzerinde düşünmek

Seçenekler üzerinde kafa yorarken, şu anki kapasitemizin sınırlılığını kabul ederek işe başlamak yararlıdır. Mali krizin çözümüyle ilgili bazı ayrıntıları sorgulayabiliriz, ama bu krizin çözümünde o kadar büyük bir rol oynayamayız. Dikkatimizi başka yere yöneltmeliyiz. Son devlet müdahalelerinin gösterdiği gibi, mevcut sosyal güçler dengesi açısından, düzenleyici müdahaleler, toplumda erki sosyal ihtiyaçları karşılayacak biçimde yeniden düzenlenlemeye değil, oynak piyasaları koruyacak teknik bir çözüm bulmaya yönelik.

Keza, çözümü neoliberal dönem öncesi eski güzel günlere dönüşte aramak, o dünle bugün arasındaki ilişkiyi yanlış anlamak demektir. Neoliberalizm önceki

dönemin sürdürülemezliğine bir yanıttı. 1970'lerdeki krizin nedenleri işçi sınıfının şirket kârlarına baskı yapmasından kaynaklanıyordu. Bu ise şirketlerin yatırımları yavaşlatmasına ve sermayeyi ülke dışına taşımakla tehdit etmesine yol açtı. Bu nedenle, önceki döneme geri dönmek önceki çatışmayı yeniden devreye sokacak ve dönemin şu temel sorusunu tekrar gündeme getirecektir: Krizi çözmek için şirketler eski gücüne mi kavuşturulacak, yoksa demokratik bir seçenek için mücadele edilebilir mi?

Seçeneklerimiz üzerinde kafa yorarken dikkate alınması gereken bir başka faktör daha var: İşçi sınıfı finans piyasalarıyla ne ölçüde bütünleşmiş durumda? 1970'lerden sonra, ücretlerin aşağı çekilmesiyle, işçiler tüketimden yararlanabilmek için zorunlu olarak daha fazla krediye yöneldiler. Ayrıca, emeklilik fonlarının güçlenmesine destek olmak için yükselen borsaya bel bağladılar. Evi olanlar ise konut fiyatlarının yükselmesini desteklediler. Çünkü refahlarının artması tasarruf ihtiyacını azalttı ve tüketimin artmasına yol açtı. Sınıfın yapısı açısından, bu süreç işçi sınıfının katmanlaşmasını artırdı. Ücretler ve sosyal haklar için mücadele sınıf dayanışmasından beslenecek ve onu güçlendirecekken, özel yaşamdaki refahı sürdürmek adına kredi mekanizmasına ve vergilerin düşürülmesi beklentisine bel bağlamak, kolektif kapasitenin güçsüzleşmesine yol açtı. Şimdiki krizde, finans piyasalarıyla olan bu ilişkinin etkileri bütünüyle açığa çıktı: Wall Street'in kurtarılmasına duyulan yaygın öfkeye rağmen, sınıfın belli katmanlarının bağımlı olduğu 'sistemi korumak için' kurtarmanın zorunlu olduğu sonuçta -gönülsüz de olsa- genel olarak kabullenildi.

Sınıf içinde ortaya çıkan eşitsizlik

Bir muhalefet gücü olarak işçi sınıfının etkinliğini kaybetmesinde aynı derecede önem taşıyan bir diğer faktör ise son otuz yıl boyunca işçi sınıfının yapısı içinde oluşan tabakalaşmadır. Sınıfın içinde ortaya çıkan bu eşitsizlik, durumu nispeten

iyi görünen kesimlerle zar zor geçinebilen kesimler arasında kırgınlıklara ve bölünmelere yol açtı. Şirketler ödün talep ettiklerinde, nispeten iyi durumda olan kesimler ödün verilmesini nispeten kolaylıkla kabule yatkın oluyorlardı, çünkü ödün verilmiş olsa bile bu kesimlerin durumu çoğu işçiden daha iyiydi.

Bugün karşı karşıya olduğumuz stratejik soru şöyle ifade edilebilir: Bütün seçeneklerin halkın ihtiyaçlarından yola çıkması gerekiyor, ama seçeneklerimizi, işçi sınıfının kapitalizmin mantığından bağımsız olarak harekete geçme kapasitesini güçlendirecek ve sermayenin gücünü hiç değilse bir ölçüde kısıtlayacak bir biçimde geliştirebilir miyiz? Bu bağlamda, şu iki soru öne çıkıyor: Krizin faturasını kim ödeyecek? Sadece finans kesimini değil ekonominin bütününü canlandıracak çözümlerin biçimi ne olacak?

Acil talepler

ABD'deki konut krizinin bu kadar çok insanı etkilemesine ve finans sektörünün bu kadar kapsamlı bir şekilde meşruluğunu yitirmesine bakılacak olursa, bu kadar az direniş gösterilmesi hayli şaşırtıcıdır. Ne yürüyüşler oldu, ne hacizli konutlar işgal edildi, ne de hayal kırıklığı ve öfkeyi dile getiren yığınsal çıkışlar gözlendi. Finans volkanı ABD ve Kanada'daki seçim kampanyaları sırasında patladığı için, seçim sürecinde seçenekler üzerine yaygın ve sert bir tartışma çıkması beklenirdi. Bu tartışma bile hayli yumuşak geçti. Haciz kurbanları harekete geçmek yerine beklediler. Bu nedenle, öncelikle şunun vurgulanması gerekiyor: Emekçilerin evlerinin ya da tasarruflarının, işlerinin ya da sosyal programlarının savunulmasına yönelik her eylem aktif olarak teşvik edilmeli ve desteklenmelidir. Fakat radikalleşme potansiyeli taşıyan bu dönemde özellikle hangi genel talepleri öne çıkarabiliriz? Bu bağlamda şu üç talep stratejik ağırlık taşıyor: genel sağlık hizmetleri, kamu emeklilik sisteminin geliştirilmesi ve kamu altyapısının güçlendirilmesi. Bu taleplerden her biri işçi sınıfının piyasalara ve özel sektöre bağımlılığını azaltmaya, özel sektörün yaşamlarımız üzerindeki denetimini azaltmaya yöneliktir. En önemlisi de, evrensel haklara ve kolektif ihtiyaçlara verilen önem nedeniyle, bu talepler işçi sınıfı içindeki bölünmelerin aşılmasına, sınıf birliği ve dayanışmasının güçlendirilmesini sağlamaya yöneliktir. Dördüncü talep olan kamu konutu ise evrensel hakların bir başka önemli boyutunu öne çıkarıyor ve mali krizi tetikleyen çelişkiyle ilgili: Yoksullaştırma politikaları insanların ipotek ödemelerini yapma gücünü kısıtladı ve bu gerçek ancak bu kadar saklanabildi. Dördüncü taleple ilgili yaklaşım, yoksul kesimlerin sadece piyasaya bağımlılığını azaltmak değil, aynı zamanda kamunun hizmet sağlama potansiyelinin ortaya konmasıdır.

Faturayı zenginler ödemeli

Faturayı kimin ödeyeceği sorusuna gelince, hareket noktamız "zenginlere ödetmek" olmalıdır. Bu bağlamda genellikle gelir vergisi üzerinde durulur, ama hem Kanada'da hem de özellikle ABD'de akıl almaz bir şekilde dağıtılan her şeyden önce servet olduğu için, vergilendirmenin serveti de kapsaması gerekecektir. Bununla birlikte, sadece yeniden dağıtım mekanizmaları krizi çözmeyecektir: Büyük altyapı programlarını desteklemek üzere tasarrufların harekete geçirilmesi de gerekecektir. Bu ise devlet tahvilleriyle finanse edilebilir.

Çelişkiler

Bu tür reformlara kapitalist bir toplumda

girişileceği için, söz konusu reformlar kaçınılmaz sınırlarla karşı karşıya kalacaktır. Sosyal programların gelişmesi ekonominin büyümesine bağlıdır, ama büyüme özel sektöre dayanıyorsa, özel sermayeye hem karşı çıkıp hem de aynı zamanda onun devamını nasıl sağlayabilirsiniz? Özel sermaye yeterince memnun olmadığı için yatırımdan kaçınmayacak ya da daha fazla kâr ve serbestlik adına başka bir ülkeye gitmeyecek midir?

Bu tür çelişkiler daha ılımlı taleplere çekilmeye yol açabilir. Bunun sonuç vermediği gözlenmiştir. Bundan alınacak ders, beklentilerimizi aşağı çekmek değil, tam tersine, daha büyük düşünmek ve bu doğrultuda ilerlemeye hazır olmaktır. Yaşamlarımızı şekillendirmek açısından önem taşıyan ekonominin demokratikleştirilmesi gerekecektir. Bu çerçeve kapsamında bankaların ulusallaştırılması, demokratik olarak yönetilen, finans sistemini denetleyen ve ulusal tasarrufları yönlendiren birer kamu kuruluşuna dönüştürülmesi gerekecektir. Eğer yerli ya da yabancı sermaye başka bir yere gitmek isterse, sermaye denetim mekanizmalarını gündeme almaya hazır olmalıyız. Ayrıca, toplumdaki tasarrufları sosyal ihtiyaçların karşılanmasına kanalize etmek istiyorsak, ülke içi ve uluslararası sermaye akışı üzerinde denetim mekanizmaları işletilmesi gerekecektir.

Burada planlama sorunu ortaya çıkıyor. Sözgelimi, eğer çevre krizini ciddiye alıyorsak, o zaman, kamu altyapısının yeniden kurulması talebine bazı çevre projelerini eklemek yeterli olmayacaktır. Çevrenin ele alınması, neyi ürettiğimiz ve nasıl ürettiğimizle ilgili her şeyin köklü bir şekilde dönüştürülmesi anlamına gelecektir. Bu ise sadece kâr güdüsüyle hareket eden tek tek işletmelerin gelişigüzel piyasa kararlarıyla gerçekleşemez. Otomotiv sektöründeki kriz bu saptamayı doğruluyor. Tek başına bir kurtarma paketi, üretilen arabaların türlerinin değiştirilmesine yol açsa bile, kapasite fazlası gerçekliğine çare olmayacaktır. Üretken tesisler kapatılacağına, çevre bilinci taşıyan bir ekonominin ihtiyaç duyacağı yeni ya da değişik ürünler üretecek şekilde neden dönüştürülmesin? Planlamayla ilgili bu konular, küçümsenmemesi gereken çeşitli teknik ve demokratik sorunların ortaya çıkmasına yol açacaktır, ama üzerinde durulması gereken en önemli konu erk sorunudur. Sosyal değişim üzerinde kafa yormanın önkoşulu, toplumumuzda erkin bölüşümünü değiştirme kapasitesini geliştirmektir.

Bireysel ve kolektif kapasitenin geliştirilmesi bağlamında, işçi sınıfının talepler programından bir süredir düşmüş olan çalışma süresi konusu tekrar gündeme alınmalıdır. İşçi hareketi çalışma sürelerinin azaltılmasını uzun süre savundu. Bunu

tamgün işlerin paylaşılmasının ve böylece yeni istihdam olanakları açılmasının ya da hiç değilse mevcut istihdam olanaklarının korunmasının bir yöntemi olarak görüyordu. Belli sektörlerde bu çok önemli olabilir ve aynı zamanda değerli bir dayanışma ilkesidir. Ama en önemli yönü, işçi sınıfının sendikal hareketinin başlangıç dönemlerine kadar uzanan bir saptamadan kaynaklanır: Yurttaş olmanın ve politik katılımın gerektirdiği çalışmalara -okumaya, düşünmeye, öğrenmeye, strateji oluşturmaya, toplantılara ve etkinliklere katılmaya, tartışmaya ve örgütleme çalışmalarına katılmaya- zaman ayırmak gerekiyor.

Alternatif politikalardan alternatif siyasete

Son olarak üç noktanın vurgulanması gerekiyor. Birincisi, acil direnişe geçilmesi, ülke genelinde seferberlik yaratacak politikalar geliştirilmesi ve bankaların ulusallaştırılması gibi büyük talepler, bu üç ana hedef, ayrı aşamalar olarak anlaşılmamalıdır. Burada kastedilen, önce bir adım, sonra daha radikal bir başka adım atmak değildir; her üç adımı eşzamanlı olarak bütünleştirmenin yollarını bulmaktır. Yerel direniş, sözgelimi, tüm aşamaların bir bölümüdür; başarısı, kapsamlı ulusal sorunlar çevresinde harekete geçmeye bağlıdır ve onun bir koşuludur. Keza, özel bankacılık sistemini demokratik olarak yönetilen bir kamu kuruluşuna dönüştürme talebini 'biz hazır olana kadar' ertelemek hata olacaktır. Bu talebi ancak başlangıçtan itibaren gündeme alırsak ve diğer taleplerle ve mücadelelerle bütünleştirirsek, ancak o zaman hazır olacağız. İkincisi, hareketin bugün karşı karşıya olduğu en büyük çelişki, iyi fikirler ile o fikirleri gerçekleştirme kapasitesi arasındaki uçurumda yatıyor. Karşımızdaki ana engel, alternatif politikaların yokluğundan ziyade, hareketimizin alternatif siyasetinin zayıflığıdır. Daha doğrusu, geçmiş başarısızlıkların, tehlikeli bir geleceğin ve yeni potansiyel olanakların ışığında, hareketin her kesiminin yeni bir anlayışla bir araya gelmenin önkoşulu olarak neyi nasıl yaptığı üzerinde yeniden kafa yorması gerekiyor.

Üçüncüsü, hareketin değişik kesimleri arasında ve o kesimlerin kendi içinde gerekli ilişkileri ve politik kapasiteyi kurmaya odaklanmış bir örgütlenme olmadıkça, karşı karşıya bulunduğumuz gerçekliğe uygun düşecek alternatif bir siyaset tasavvur etmek zordur. Sözgelimi, karşı karşıya olduğumuz gerçekliği ve ne yapılması gerektiğini tartışmak üzere ülkenin her yerinde her hafta, binlerce değilse bile, yüzlerce toplantı düzenlenmesi gerekiyor. Ama bu kendiliğinden olmaz. 'Seçenek' sorunu, sonuçta, böyle bir kapasiteyi nasıl geliştireceğimiz sorunuyla ilgilidir.

***Daha önce Kanada Otomotiv İşçileri Sendikası Başkan Danışmanı olan Gindin şu anda Kanada York Üniversitesi'nde Öğretim Üyesi olarak görev yapıyor.**

Amerikan Malı Küresel Kriz

Mevcut küresel finans sistemi iyi işlemiyor. Ama bundan da ötede, özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından adaletsiz bir sistem. Bu ülkeler "Amerikan malı" etiketli bu küresel krizin masum kurbanları arasında yer alacak. Her şeyi doğru yapmış-ekonomilerini ABD'den çok daha iyi kurallarla ve çok daha basiretli bir anlayışla yönetmiş-ülkeler bile Amerika'nın hatalarının zararını çekecek.

Joseph Stiglitz*

Sınırlardan sadece iyi şeylerin değil, kötü şeylerin de büyük bir kolaylıkla geçmesi küreselleşen bir dünyada insana hiç de şaşırtıcı gelmemeli. Şimdi Amerika krizini dünyaya ihraç ediyor.

Küresel bir mali kriz küresel bir çözüm gerektirir. Sözgelimi, koordinasyondan yoksun makroekonomik politikalar Avrupa'nın sorunlarını körükledi. Yaklaşan krize odaklanmış ABD Merkez Bankası faiz oranlarını düşürürken, enflasyon tehdidine odaklanmış Avrupa Merkez Bankası'nın 2008 yılının başlarında faiz oranlarını düşürmeyi reddetmesi, avronun güçlenmesine yol açtı. Bu ise Avrupa'da krizi körükledi. Şimdi Avrupa'daki kriz Amerika'ya yansıyor: Avrupa'nın zaafları Amerika'nın zaaflarını besliyor.

Yasal düzenleme konusunda da aynı şey geçerli. Kuralsızlaştırmanın yenilikçiliği/innovasyonu besleyeceği efsanesi uyarınca her şeyi dibe çeken bir rekabet yaşandı. Oysa, yenilikçiliği asıl besleyen güvenli ve sağlam bir mali sistem yaratmaya yönelik yasal düzenlemelerdi. Mali

piyasaların amaca götüren bir araç olduğu varsayılır. Bu amaç, kaynakların iyi dağıtılması ve daha iyi risk yönetimi sonucunda daha müreffeh ve istikrarlı bir ekonomi yaratılmasıdır. Oysa, mali piyasalar riski yönetmedi, yarattı. Mali piyasalar, Amerika'daki ailelerin oynak faiz oranlarının riskini yönetmesini sağlamadı ve şimdi milyonlarca insan evlerini kaybediyor. Üstelik, bu piyasalar yüz milyarlarca doları yanlış yerlere akıttı.

İnsani bedel

Bu hataların sonuçları trilyonları bulacak. Burada söz konusu olan sadece kurtarma paketlerine harcanan para değil, küresel ekonomik büyüme potansiyeli ile gerçekleşen performans arasındaki uçurum. Bunun da ötesinde, elbette, insani bir bedel söz konusu. Evlerini, işlerini ve ömür boyu bir kenarda biriktirdiklerini kaybettikleri için hayalleri yerle bir olan aileler söz konusu. Finans ürün ve hizmetlerinin sınırlardan kolayca geçmesini sağlayan küresel mali liberalizasyonu sürdüreceksek, bu ürün ve hizmetlerin güvenli olduğundan ve bunları satan finans kurumlarının yarattıkları ürünlerin arkasında durabileceğinden emin olmalıyız. Hem ulusal hem de uluslararası düzeyde mali piyasaları düzenleyen kurumlar başarılı olamadı. Bankaların düzenlenmesine yeni bir çerçeve getiren Basel II, kendi kendini düzenleme esasına dayanıyordu ve zaten kendisi bir çelişkiler bütünüydü. Bankalar kendi risklerini yönetme görevini yerine getirmede yetersiz kaldıklarını gösterdiler. Öyle olmasaydı bile, sistemden kaynaklanan daha temel bir risk sorunu söz konusudur.

Mevcut küresel finans sistemi iyi işlemiyor. Ama bundan da ötede, özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından adaletsiz bir sistem. Bu ülkeler "Amerikan malı" etiketli bu küresel krizin masum kurbanları arasında yer alacak. Her şeyi doğru yapmış -ekonomilerini ABD'den çok daha iyi kurallarla ve çok daha basiretli bir anlayışla yönetmiş- ülkeler bile Amerika'nın hatalarının zararını çekecek. Daha da kötüsü, Uluslararası Para Fonu, hiç değilse geçmişte, Avrupa ve Amerika tam tersini yaparken, konjonktür dalgasını pekiştiren politikalar uygulanmasını (ekonomi resesyona girdiğinde faiz oranlarının ve vergilerin artırılmasını, harcamaların düşürülmesini) istemiştir. Sonuç ise kriz zamanlarında sermayenin gelişmekte olan ülkelerden kaçması ve oluşan fasit daireyi beslemesi olmuştur.

Hatalı yönetim yapısı

Gelişmekte olan ülkelerin IMF'nin kapasitesini aşan büyük miktarlarda paraya ihtiyaç duyabileceği anlaşılıyor. Likit fon kaynakları Asya ve Ortadoğu'da. Ama bu çevreler bin zorlukla kazandıkları paraları başarı sicili bozuk bir kuruma neden versinler? O kurum ki dünyayı şimdiki krize sürükleyen kuralsızlaştırma politikalarını dayatıyor, küresel istikrarsızlığı besleyen asimetrik politikaları savunmaya devam ediyor ve yönetim yapısı hatalı. Gelişmekte olan ülkelere yardım edecek, bugünün gerçekliğini yansıtan, dahası IMF'de daha derin reformlara yol açacak

bilecek yeni bir mali oluşuma ihtiyacımız var. Böyle bir oluşumun hızla yaratılması gerekiyor, ama bu yeni kuruma maliye bakanlıklarından ve merkez bankalarından uzman kadrolar kaydırılacak olursa, kısa sürede işler yoluna girebilir. Yapılması gereken başka reformlar da var. Dolara dayanan küresel rezerv sistemi çözülme halinde; doların iyi bir değer saklama aracı olmadığı anlaşılmış bulunuyor. Bir dolar-avro ya da dolar-avro-yen sistemine geçmek ise daha büyük bir istikrarsızlığa yol açabilecektir. Bizim küresel bir rezerv sistemine, küresel bir mali sisteme ihtiyacımız var.

Keynes son büyük kriz sırasında bu konuda yazdı, ama bugün buna daha büyük ihtiyaç var. Keynes IMF'nin yeni bir küresel rezerv birimi yaratabileceğini umuyordu. Onun Bancor adını verdiği bu tedavül birimi, IMF'nin özel çekme hakları'na çok benziyordu. Belki de artık bu fikrin zamanı geldi.

Amerika'nın mali sisteminin yönetimini 50 ayrı eyalete bırakması düşünülemez. Eyaletlerin bir rolü vardır, ama ulusal yönetimin rolü asıldır. Şimdi bizim de küresel bir mali sistemimiz var, ama sistemin yönetimini tek tek ülkelere bırakıyoruz. Bu sistem elbette işlemez.

Mali piyasalarımızda ya da ekonomimizde hiçbir zaman tam bir istikrar sağlayamayacağız. Piyasalar kendi kendini düzeltmez. Ama daha iyisini yapabiliriz. Umarım, Washington zirvesinde Avrupa ve Asya liderleri önayak olurlar da 21. yüzyılda dünyanın ihtiyacı olan küresel mali sistemin kurulması sürecini başlatırlar.

***Nobel ekonomi ödülü sahibi (2001) Prof. Stiglitz, Dünya Bankası Başkan Yardımcılığı ve Baş Ekonomisti (1997-2000) görevinde bulundu, halen ABD'de Columbia Üniversitesi'nde ders veriyor.**

Ahlaki unsurdan yoksun her sistem başarısızlığa mahkûmdur

Kriz için buldukları çözüm şu; çoğunluğa acımasız kapitalizm, zengine ise "sosyalizm" (devlet yardımı). Ancak, üç ya da dört yıl kadar sonra, krizin vahim evresi atlatılınca, aynı insanlar bizlere vahşi (dizginsiz) kapitalizmin en iyi sonucu verdiğini ve onları düzenleyici kurallardan kurtarmamız gerektiğini söyleyecekler. Bir sonraki, daha da yıkıcı krize kadar!

Mihail Gorbaçov*

Küresel mali kriz derinleştikçe, borsanın çöküşü, sadece yaşam biçimi bundan pek etkilenmeyecek zenginleri değil, ömür boyu biriktirdiklerini piyasaya yatıran milyonlarca sıradan insanı da vurdu. Mali kriz, büyük ihtimalle, 1930'lardaki Büyük Buhran'dan bu yana gözlenen en kötü ekonomik krizin sadece ilk aşaması.

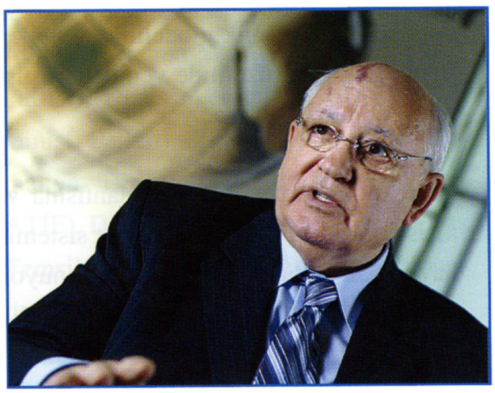

Kriz havadan inmedi. İktisatçıların da içinde yer aldığı değişik çevreler uyarmıştı. Finans piyasalarının tehlikeli bir şekilde şişmesinden, bu aşırı şişkinliğin reel ekonomideki mal ve hizmetlerin akışıyla bir ilişkisinin kalmamasından kaygı duyan deneyimli dünya liderleri ise ihtiyat tavsiye ediyorlardı. Bütün bu uyarılar kulak arkası edildi.

Önümüzdeki aylarda, bir avuç insanın kâr hırsı ve sorumsuzluğu hepimizi etkileyecek. Hiçbir ülke, hiçbir sektör krizden kaçamayacak. Kökleri 1980'lerin başlarına uzanan ekonomik model tuzla buz oluyor. Bu model, toplumun çıkarlarını korumaya yönelik kuralları bir kenara atarak kârın azamiye çıkarılması esasına dayanıyordu. Onyıllar boyunca bizlere bunun herkesin yararına olduğu şu sözlerle anlatıldı: "Kabaran deniz bütün tekneleri kaldırır." Ama istatistikler öyle olmadığını gösteriyor.

Son birkaç onyıldaki ekonomik büyüme -ki 1950'lerdeki ve 1960'lardaki büyümenin yanında hayli sınırlı kalır- toplumun en zengin kesimlerine ölçüsüz yarar sağladı. Ekonomik yönden en gelişmiş ülkelerde bile orta sınıfın yaşam standartları durgun bir döneme

girdi ve zenginler ile yoksullar arasındaki uçurum derinleşti.

Son derece karmaşık finans mekanizmalarının desteklediği, sorumsuzca dağıtılan kredilerle sistem daha da güvenilmez hale geldi. Bu finans mekanizmaları karmaşık ve dolambaçlı mali piramitlere dönüştü. Çoğu iktisatçı ve bankacı bile bu mekanizmaların işleyişini açıklayamıyordu. Bu sistemden asıl yararlananlar bu mekanizmaların mucitleriydi.

Son zamanlarda ortaya dökülen gerçeklerden özellikle biri beni çok etkiledi. Geçen yıl önde gelen yatırım bankaları yönetici kadrolarının maaşları için 38 milyar dolar ödemiş. Bu meblağ toplam işgücü sayısına bölünecek olursa, kişi başına 200.000 dolar ediyor. Ortalama bir Amerikalı ailenin gelirinin dört katı! Üstüne üstlük bir de altın paraşütler var. İflas eden ya da devletin kurtardığı bankaların yöneticilerine işten ayrıldıkları için milyonlarca dolarlık tazminat paketleri ödeniyor.

Çoğunluğa acımasız kapitalizm

Sonuç şu: Çoğunluğa acımasız kapitalizm, zengine ise "sosyalizm" (devlet yardımı). Ancak, üç ya da dört yıl kadar sonra, krizin vahim evresi atlatılınca, aynı insanlar bizlere vahşi (dizginsiz) kapitalizmin en iyi sonucu verdiğini ve onları düzenleyici kurallardan kurtarmamız gerektiğini söyleyecekler. Bir sonraki, daha da yıkıcı krize kadar!

Mevcut küreselleşme modeli bütün bölgelerin sanayisizleşmesine, altyapının kötüleşmesine, sosyal yapıların işlevsiz bırakılmasına, denetimsiz ve kuralsız ekonomik ve toplumsal süreçlerden kaynaklanan gerginliklere yol açtı. Bu süreç -dile bile yansıyan-muazzam bir ahlaki yıkım da yarattı. Vergiden kaçmanın adı "vergi planlaması" oldu, toplu işten atmaların adı "personel optimizasyonu" oldu, vs. Gelecek kuşaklar için çevreyi korumaya yönelik sürdürülebilir gelişme anlayışının yerini, her derde deva serbest

ticaret anlayışı aldı. Ekosistemlerin yüzde 60'ının tahrip edildiği bir dönemde, tutum şu: "Yarın başka bir gündür". Devletin ve sivil toplumun rolü daraltıldı. İnsanlara yurttaş gözüyle değil de, olsa olsa "hizmetlerin tüketicisi" gözüyle bakılıyor.

Sonuç sosyal Darwinizm

Sonuç, güçlülerin varlığını sürdürdüğü, zayıfların öldüğü sosyal Darwinizm ile "Bizden sonra tufan" felsefesinin patlayıcı karışımı. Dünya ekonomisinin ağırlaşan krizi sonunda politika oluşturan organların dikkatini çekiyor. Anlaşılır nedenlerle, bu çevreler acil kurtarma önlemleri üzerinde kafa yoruyor. Bu tür önlemler elbette gerekli, ama modern toplumun sosyoekonomik modelinin temelleri -hatta felsefesi- üzerinde yeniden düşünmeye de büyük ihtiyaç var.

Bütünüyle kâra, tüketim saplantısına ve kişisel kazanca dayanan mevcut sistemin hayli ilkel olduğu anlaşılmış bulunuyor. Modern monetarist teorinin mürşidi Milton Friedman bile, bir karşılaşmamızda, insanın "Homo Economicus"dan ibaret olmadığını, toplum yaşamının ekonomik çıkarlara indirgenemeyeceğini vurguladı.

Ahlak ile iş dünyasının birleşmesini istemenin zamanı geldi. Zor bir şey bu. İş çevreleri elbette kâr edecek, yoksa ölür. Ama işadamının (ya da kadınının) tek ahlaki görevinin para kazanmak olduğunu söylemek, "her ne pahasına olursa olsun kâr" anlayışına varır.

Reel üretim ekonomisinde toplumun bir ölçüde etkinlik kurmasını sağlayan belli bir şeffaflık -gelenekler, sendikalar ve diğer kurumlar- hâlâ bulunmasına karşılık, "mali mühendislik" alanı bu tür kurumlardan yoksundur. " Ne glasnost vardır, ne şeffaflık ne de ahlak kaygısı. Bunun sonuçları yıkıcı oldu.

Tümüyle kara dayanmayan yeni bir model

Yıllardır kuralsızlaştırmada ısrar eden ve serbestlik yanlısı iktisat anlayışını yayan siyasetçiler ile işadamlarının (ya da kadınlarının), çıkar bağı içinde bulundukları şirketlerin hisse senetlerini gözeten analistlerle ve her sorunun çözümünü "her şeyi denetimden çıkarmakta" gören iktisat kuramcılarıyla kurdukları ittifak, yıkım ve ahlak bozukluğu getirdi. Bu reçetelerin tam bir cinnet halinde savunulduğu ve desteklendiği 1990'larda buna tanık olduk.

Bu habis ve ahlakdışı piramit çökmekte olduğuna göre, onun yerine geçecek model üzerinde kafa yormamız gerekiyor. Mevcut sistemi düşünmeden yerle bir etmeyi istiyor değilim, hazır çözümlerim de yok. Değişimin evrimsel olması gerekecek. Tümüyle kâra ve tüketimciliğe dayanmayan yeni bir model oluşturmak gerekiyor.

Yeni bir ekonomide kamusal ihtiyaçların ve kamu mallarının şimdikinden çok daha büyük bir rol oynaması gerektiği kanısındayım. Kamusal ihtiyaçlar ortada: sağlıklı bir çevre, modern ve işlevsel bir altyapı, eğitim ve sağlık sistemleri, konut. Bu ihtiyaçları öne çıkaran bir model oluşturmak zaman ve çaba gerektirecek.

Düşünsel bir atılım gerektirecek. Fakat yaşadığımız krizi aşmanın nihai sorumluluğunu taşıyan politika yapıcıların anlaması gereken bir şey var: Ahlaki unsurdan yoksun her sistem başarısızlığa mahkûmdur.

*** SSCB Eski Devlet Başkanı (1985-1991)**